

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על הוראת ספרות

יום רביעי, כ"ז כסלו תשע"ו
09 דצמבר 2015

שלום דליה,

הנדון: ערעור על אי-אישור הרומן **גדר חיה**, מאת דורית רביניאן, להוראה במסגרת מגמת ההתמחות (5 י"ל) בספרות

תודה לך על מכתבך המפורט מיום כ"ד כסלו, תשע"ו. ברצוני לערער על מסקנותיו.

תחילה, אדבר בשבח מבנהו הפונקציונלי של מכתבך הבנוי כדלקמן:

- א. תיאור קצרצר (לא לגמרי מדויק) של נסיבות הדיון בוועדת המקצוע ברומן **גדר חיה** מאת דורית רביניאן.
- ב. תיאור תהליך אישור תכנית לימודים.
- ג. רשימת השיקולים בעד ונגד הכללת היצירה דלעיל בתכנית הלימודים בספרות.
- ד. ולבסוף ההחלטה, שלא לאשר את הכנסת היצירה לתכנית הלימודים; החלטה המבוססת על המלצת מנהלת האגף שקראה את הספר ועל שקלול היתרונות והחסרונות שבהכללת היצירה בתכנית הלימודים בספרות ברמת ההתמחות (5 י"ל).

את ערעורי אפתח בתמיהה על כך שמכתבך אלי הוא "פנימי" בהגדרתו, והרי ברור (גם ממכתבך) שמי שהמליץ לכלול את הרומן **גדר חיה** בתכנה"ל, על פי הנהלים המקובלים, הוא ועדת המקצוע ספרות, ועל כן מכתבך צריך להיות מופנה אל חברי הוועדה כתגובה להמלצתם, מן הסתם עם העתק אלי. כיוון שהמכתב כבר נשלח אלי, אבקש, ברשותך, להעבירו לחברי ועדת המקצוע ספרות.

זאת ועוד, מה שלא הוזכר במכתבך הוא שהיצירה, כמו יצירות ספרות נוספות, הובאה לדיון בפני ועדת המקצוע בעקבות בקשה של מורות לספרות ללמד את הרומן בכיתותיהן, על פי נוהל אישור יצירות ספרות חדשות המתקיים מזה שנים במזכירות הפדגוגית. הבקשה הוגשה ב'פייסבוק' של מורי הספרות והיא עומדת ותלויה ומצפה לתשובה. אשר על כן, ובהנחה שאת עומדת מאחורי הנימוקים לאי-אישור הרומן להוראה בכתות הלימוד, אני מבקש את אישורך לצעד ההגון המתבקש בעידן של פתיחות ושקיפות: להעלות את תשובתך לקהילת המורות והמורים לספרות ב'פייסבוק'.

וכעת להשגותיי שלי על תכני מכתבך: אין לי כל השגה על נוהל אישור תכנית לימודים והוא נראה לי הגיוני וראוי. מה שלא נראה לי מתקבל על הדעת הוא השימוש המהיר מדי (לטעמי) בכלי הפסילה של יצירת ספרות מלבוא בקהל היצירות המאושרות להוראה והמצורפות לתכנית הלימודים בספרות. בכל שנותיי, הרבות למדי, כמפמ"ר ספרות לא זכור לי, ולו מקרה אחד ויחיד, שיצירת ספרות שהומלצה על ידי ועדת מקצוע, בתוקף סמכותה, ולאחר שקלא וטריא יסודיים ומעמיקים, לא אושרה לביצוע על ידי יו"ר המזכירות הפדגוגית. נהפוך הוא, דווקא בשנים האחרונות זכורים לי שני מקרים בהם הסתייגה

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על הוראת ספרות

מנהלת אגף רוח וחברה, מנימוקים דומים לאלה הנוכחיים, מיצירות ספרות שהורים 'התלוננו' עליהן ויו"ר המזה"פ, (פעם אחת פרופ' עפרה מייזלס ופעם אחרת גב' רחל מתוקי), הגנה בנחרצות הן על שיקולי הדעת של ועדת המקצוע, והן על חופש הבחירה של מורי הספרות ושל מנהלי בתי הספר בהתאם למדיניות של משרד החינוך. למיטב ידיעתי, אין שינוי במדיניות המשרד בסוגיה זו, נהפוך הוא שר החינוך הנוכחי הצהיר במפורש, שהוא רוצה לחזק את מעמדו של מנהל בית הספר כסמכות פדגוגית, כהמשך למדיניות של קודמו בתפקיד.

וכעת, לנימוקים נגד הכללת היצירה **גדר חיה** בתכנית הלימודים בספרות: עצם העובדה שבמכתבך נמצאו רק שלושה נימוקים בעד הכללת היצירה בתכנית הלימודים לעומת שבעה נימוקים נגד הכללה אין בה כדי להעיד על המשקל האמתי של נימוקי ה'בעד' וה'נגד', שכן, לעניות דעתי, הנימוקים נגד אישור היצירה אינם מחזיקים מים.

הבעיה האקוטית של החברה הישראלית היום היא הבערות, הבורות והגזענות האיומה הפושה בה ולא החשש מנשואי תערובת בין יהודים לערבים. גם שר החינוך הנוכחי מכיר בכך ולכן ביקש להקדיש משאבים וזמן במערכת החינוך למאבק בתופעת הגזענות (תאמיני לי, דליה, אם היה עולה במוחו של השר שמץ חשש מפני נישואי תערובת הוא היה מציב זאת בראש סדר היום החינוכי). יתר על כן, הרעיון כי יצירת ספרות המתארת קשר רומנטי בין צעירה יהודייה לצעיר ערבי עלולה להיות 'טריגר' לרומנטיזציה של קשר כזה במציאות הוא פשוט מגוחך. זהו למשל אחד המוטיבים המשמעותיים ברומן **המאהב** מאת א.ב. יהושע המצוי בתכנית הלימודים בספרות, ברמת הבסיס (2 יח"ל), ונלמד בהרחבה בבתי הספר. ואגלה לך 'סוד' נוסף: הרומן הפופולארי ביותר בתכנית הלימודים בספרות הוא 'חצוצרה בוואדי' מאת סמי מיכאל ובמרכזו קשר אהבה 'אסור' בין הודא הערבייה לבין אלכס היהודי, על כל המורכבות של קשר כזה. אני לא שמעתי שלימוד הרומן בישראל - והוא נלמד במאות כיתות בישראל ברמת הבסיס - דחף איזושהו נער יהודי לזרועותיה של נערה ערבייה.

תקצר היריעה מלעבור נימוק אחר נימוק, כדי להראות עד כמה הטענות כנגד הכנסת **גדר חיה** לתכנית הלימודים הן חסרות שחר וכלל לא רלוונטיות להוראת ספרות בחינוך הממלכתי, גם אם נקבל את ההנחה שמרבית הציבור בישראל איננו מצדד בנישואי תערובת בין יהודים לערבים. עוד אציין, שאני מצפה ממשרד החינוך להוות מגדלור של קידמה ונאורות ולא להיגרר אחר פחזי שווא לא מבוססים.

לעומת זאת, לנימוקים החזקים בעד שילוב היצירה בתכנית הלימודים בספרות (להזכירך, מדובר בנושא אחד בלבד, ברמת ההגברה, כשהרומן **גדר חיה** איננו רומן חובה, והוא רק אחד מבין חמישה-ששה ספרים העומדים לבחירת המורות בנושא 'להיות יהודי, להיות ישראלי'). לכך חשוב להוסיף את העובדה שמדובר ביצירת ספרות איכותית, מעניינת ומאתגרת של יוצרת חשובה. אודה ולא אבוש, שגם למוצאה המזרחי של הסופרת היה חשיבות בעיני הוועדה, מבלי לגרוע שהוא זה מאיכות כתיבתה. היום היא מועמדת לפרס ספיר על הרומן הזה, ואני מאחל לה, מכל לב, שתזכה בפרס היוקרתי.

אסיים בציטוט ממאמר שהתפרסם השבוע בעיתון **הארץ** ומחברו הוא איש יקר ומוערך על ידי שנינו ושמו אדר כהן. ההקשר בו כותב אדר את דבריו שונה לחלוטין מן ההקשר של מכתבי, אך השיטה העקרונית המנחה אותו רלוונטית מאד לעניינינו. וכך כותב מפמ"ר אזרחות לשעבר: "המתודה שאני מציע להכנסת היהדות בשער הראשי של חיינו היא בהכרח פלורליסטית, מרובת קולות וביקורתית. לא כל מקור, טקס או עמדה יהודיים יהיו מקובלים, אך יש להציגם ולהתמודד עמם מזווית הומניסטית, ולא להעלימם. רק כך נוכל לייצר מרקם ערכים המשלב את יהדותנו עם ערכים דמוקרטיים-ליברליים."

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף רוח וחברה
הפיקוח על הוראת ספרות

ברוח דבריו של אדר אומר: החטא הנורא ביותר שניתן לעלות על הדעת בהוראת ספרות (ובמקצועות נוספים) הוא העלמתן של יצירות שכולן או חלקן אינן נושאות חן בעינינו משיקולים ערכיים. במצב זה אין שום טעם בהוראת ספרות בכלל, שכן מרבית יצירות הספרות הקנוניות בכלל, ואלה שבתכנית הלימודים, בפרט, עוסקות בסוטה, בחריג, בבעייתי, בבוטה, בפרובוקטיבי, ומי שאינו מבין זאת אינו מבין הוראת ספרות מהי. לו היינו רוצים שתלמידנו ילמדו רק יצירות 'מהוגנות' ושמרניות היינו נשארים ללא תכנית לימודים, או לחילופין, עם רשימת יצירות ספרות רדודות ומשמימות, שאינן ראויות לבוא בשערי בית הספר. יצירות מופת עולמיות דוגמת **החטא ועונשו** (רצה זקנות) **אנה קארנינה** (בגידה וניאוף) **מקבת** (רצה מלך ורצה כל קרוביו ובני ביתו) לא היו זוכות להריח את תכנית הלימודים בספרות בעולם של 'מהוגנות' מוסרית-ספרותית.

כאמור לעיל, רק יצירות בוטות מבחינה ערכית-מוסרית ואסתטית יש בהן עניין והן ראויות לעיונם של תלמידיו הבוגרים של בית הספר התיכון.

ובאחת, אני מאמין שסוגיית אישור הרומן **גדר חיה** ראויה למחשבה נוספת - אני מבקש דיון נוסף במזכירות הפדגוגית בהשתתפותך ובהשתתפות נציגי ועדת המקצוע - ומקווה שזו תוליד מסקנה שונה לחלוטין מזו המופיעה במכתבך, אודות הלגיטימיות של שילוב היצירה בתכנית הלימודים.

אצפה לתשובתך בכליון עיניים.

שלמה

בברכה,
ד"ר שלמה הרציג,
מפמ"ר ספרות

העתק:

גב' אלירז קראוס, מנהלת אגף רוח וחברה